

İTAAT KÜLTÜRÜ VE DİN

OBEDIENCE CULTURE AND RELIGION

Recep ÖZKAN*
Bayram POLAT**

Özet:

Birey davranışlarının ürünü olan ve birey davranışlarını etkileyen bir kavram olarak itaat, sosyal bilimcilerin ilgi alanı içerisinde. Akıl ve irade tercihi sonucu ortaya çıkmakta ve hem içe hem de dışa dönük olarak gerçekleşmektedir. Toplumsal yaşam için bir gereklilik olan itaat, düzen ve intizam sağlamada, huzur oluşturmada da etkili olmaktadır.

Kültürel ortamların özelliği itaat kavramına yüklenen değer yargılarındaki farklılaşmayı ortaya çıkarmaktadır. Kültürü oluşturan temel dinamiklerden olan din de itaat üzerinde etki gücüne sahiptir. Bu nedenle farklı dinlerde itaat kavramına yüklenen anlamlarda farklılaşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İtaat, İslam, Hristiyanlık, Yahudilik, Türk Kültürü.

Abstract:

Obedience which is the product of individual behaviors and which is a concept affecting individual behavior is in the interest of social studies scholars. It is the result of intellect and will preference and it can be emerged as both the internal and the extroverted. Obedience which is a requirement for social life is effective in creating peace, order and regularity.

The values attributed to the concept of obedience which is the feature of cultural environment reveals the variation in the judiciary. Religion which is the basic dynamic forms of culture also has the power to impact on obedience. Therefore, there are differences in meaning of the concept of obedience in various religious.

Key words: Obedience, Islam, Christianity, Judaism, Turkish Culture.

---

* Doç. Dr., Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü - Niğde
recepozkan33@hotmail.com

** Yrd. Doç. Dr., Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi
Bölümü - Niğde bpolat51@hotmail.com

GİRİŞ

İtaat kavramı sözlüklerde; söz dinleme, alınan emre göre hareket etme, boyun eğme, birisine tabi olma (Sami, 2010; Hançerlioğlu, 2000; Hançerlioğlu, 1967; Devellioğlu, 2010) şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımlardan itaatin, emir verme yetkisinde olanın ya da çeşitli vasıflarla diğerinden üstün olanın emirlerine uyma, ona tabi olma, istenildiği şekilde ve doğrultuda hareket etme anlamları çıkarılabilmektedir. Alınan emre göre hareket etme, boyun eğme ve tabi olma noktasından bakıldığında itaatin, bireyin kişiliğinin önüne geçerek, başkalarının isteğine göre davranma şeklindeki tanımı öne çıkmaktadır. Bununla birlikte; Bayraktar (1999) itaat kelimesinin sözlük anlamları içinde dikkati çeken temel noktaları şu şekilde belirtmektedir: İtaat gönüllü bir boyun eğiştir. İtaatin öncesinde ve sonrasında akıl ve iradenin tercihi etkili olmaktadır. Düşünmeksizin bir teslimiyet söz konusu değildir. Bu iki farklı anlamdan yola çıkarak; aslında itaatin, insan aklı ve hürriyetinin ikinci plana atıldığı anlamına gelmediği ifade edilebilir. Çünkü insan, yapmış olduğu davranışlarında daima iradesiyle hareket ederek, yapmış olduğu her davranışı tercihiyle ortaya koyar, hatta tercih etmemeyi bile bir tercih olarak sergiler. İradenin olmadığı eylemler, zorunlu olarak yapılan eylemler olup, insan sorumluluğunu gerektirmez. Dolayısıyla kişiliği yok saymak bireyi yok saymaktır. Tabi olma, her şeyi ile tabi olunanın isteklerine uyma ya da boyun eğmedir. Bu durumda da kişilik yok olmakta, irade ortadan kalkmaktadır. Bireysellik ortadan kalkmaktadır. Birey, bireyselliğini bir tarafa bırakarak daha doğrusu bireyselliğinin farkında olmadan, tabi olduğunun isteği ve müsaadesi doğrultusunda yaşamaya çalışmaktadır. Bu durum ise, tabi olanı, tabi olduğu kişide yok olmaya götürebilmektedir.

Fromm itaati içe dönük ve dışa dönük olarak ikiye ayırır (Fromm, 2001): Dışa dönük itaat; bir insana, kuruma ya da güce yönelik boyun eğmedir. Bunun anlamı da insanın kendi egemenliğinden vazgeçmesi, kendi iradesi ve yargısı yerine yabancı bir güç tarafından yargılanması ve onun iradesini kabullenmesidir. İçe dönük itaat ise kişinin kendi aklına ya da inancına itaat etmesidir. Bu bir boyun eğme değil, onaylamadır. Kendi inancı ve yargısı gerçekten kişiye aitse onun bir parçasıdır. Başkalarının yargıları, kararları yerine onları (kendi aklı ve inancını) izliyorsa, kişi kendine ait oluyor demektir. Fromm bu ayrımı yaparken “vicdan” ve “otorite” tanımlarını da beraberinde açıklama gereği duymaktadır. Vicdan kavramı birbirinden hayli farklı iki fenomeni açıklayabilmek için kullanılır. Birincisi, yetkinin iç sesi olan “otoriter vicdan”dır. Bu, bizim hoşnut etmeye gönüllü olduğumuz, hoşnut etmemekten korktuğumuz bir olgudur. Otoriter vicdan, kendi vicdanlarına uygun çoğu insanın yaşamında yer alır. Bu, aynı zamanda Freud’un “Üst benlik” (süper-ego) olarak adlandırdığı vicdandır. Üst benlik; çocuk tarafından korku nedeniyle kabul edilen içsel emirleri ve babanın yasaklamalarını içerir. Otoriter vicdandan farklı olan diğer kavram ise

“insani vicdan”dır. İnsani vicdan, her insanın içinde var olan bir sestir. Dışsal ödüllendirmelerden ve onaylamalardan bağımsızdır. Bu vicdan bizim insan olarak yaşamımızı sürdürmemizi olanaklı kılar. Bizi kendimize, insanlığımıza döndüren, dönmeye çağıran sestir. Otoriter vicdan içselleştirilmiş olsa bile kişinin dışındaki bir güce itaat eder. Otoriter vicdana itaat, dış güçlere ve düşüncelere yönelik tüm itaatler gibi, var olma ve kendini yargılama yetisi olan “insani vicdanı” zayıflatma eğilimindedir (Fromm, 2001). Eğer bir itaatın varlığı kabul ve istenecekse insani vicdan öne çıkarılmalıdır. Çünkü buradaki itaatte, kendi isteğiyle, gönülden bir itaat etme isteği söz konusudur. Ama bu durumda da, -birey her ne kadar gönülden istese de- kul, köle olma, kişiliğini ya da düşünce ve bireysel hareketliliğini karşıdakine teslim etme anlamında bir itaat söz konusu olmamalıdır. Nietzsche gibi bazı filozoflar ise itaat duygusunun doğuştan geldiğini vurgulamaktadır (Çifçi, 2014, s. 591).

1. TOPLUMSAL HAYAT VE İTAAT

Toplumsal yaşamın zorunlu olduğu durumlarda belirli şeylere karşı itaat bir noktada gereklilik olmaktadır. Çünkü dirlik, düzen ve huzur bununla bağlantılıdır. Bir toplumda kanunlara uymak, toplumsal sükûnet için gerekli ve şarttır. İtaatin genel olarak zorunlu oluşunun birinci nedeni, toplumun bütünlüğünü koruyarak geleceğini güvence altına alma ve bu bağlamda dinin de korunmasını sağlayacak düzenin ancak ve ancak kurumsal bir siyasal iktidarla mümkün olabileceğine yönelik genel (Munziriddin, 1995) kanıda yatmaktadır. Toplumun bütünlüğünün korunması ve geleceğin güvence altına alınmasında tek gücün siyasal iktidarda olması anlayışı, birey ya da toplum adına karar verme iradesinin iktidarda bulunması anlamını ortaya çıkarmaktadır. İrade, düşüncenin ortaya koyduğu bir gayeye doğru gitme hareketine denir. Dolayısıyla, irade seçim yapmak, karar vermek; itaat ise bunu uygulama alanına koymaktır. İrade, itaati yönlendirir. İrade hürriyeti genişledikçe, sorumluluk da artar, daraldıkça azalır (Atay, 1999). Bu durum da; sorumluluk almaktan korkanların, kendileri adına başkalarının sorumluluk almasına alışmış olanların, başkalarının himayesine girerek onlara itaate yatkın olduklarını, bir sürü edasıyla hareket ettiklerini göstermektedir. Çünkü bu tür insanlar kendi hür iradeleri ile hareket etmemektedirler. Başkalarının yönlendirmesi onların hayatını şekillendirmektedir.

Sürü insanı için, bütün değerlerin, insanla ilgili her şeyin değerlendirilmesi kendinden önce yapılmıştır. Kişinin tek yapacağı, bunlara göre yaşamak, yapıp ettiklerini bu değer yargılarına göre ayarlamaktır... sürü insanının tek yaptığı, bu morale boyun eğmektir. Yapıp ettiklerini yöneten, olayları ve durumları kendi gözüyle görmesine dayanan kendi değerlendirmeleri değil, geçerlilikte olan moralin değer yargılarıdır. Sürünün geçerlilikte olan morale boyun eğmesi çoğu zaman tembellek ve korkudan

ileri gelir; sürü başlarının morale boyun eğme görünmesi, bu morali topla ve tüfekte moral dışı insanlara karşı koruması ise, sürü başlarının kendi sürüleri içinde ve sürüye girmeyenlere karşı kuvvetli olmak istemeleridir (Kuçuradi, 1999). Boyun eğme gereksinmesi doğustandır; bir çeşit formel vicdan olarak, bizden talep ettiği şudur: Herhangi bir şeyi koşulsuz olarak yapmalısın. Kısaca “yapmalısın” (Çifçi, 2014, s. 591).

Sürü insanı olarak yaşamaya alışmış bireylerden oluşan bir toplumda bu durumdan kurtulmak oldukça zor gözükmektedir. Bu yapı baştağının icraatını sorgulamanın ayıp, günah,...vb. sayıldığı, töreye, geleneklere ve inançlara aykırı kabul edildiği bir anlayışın hakim olduğu bir toplum yapısında söz konusudur. Otoritenin her yaptığı iyi, güzeldir. “Bunları sorgulamak kulun haddine değildir” anlayışındaki bir toplumda, bireyler her zaman ve zeminde sürü edasıyla yönetilmeye ve yönlendirilmeye muhtaçtırlar. En doğal haklarını dahi arayamazlar. Aramalarına da gerek yoktur. Çünkü onlar adına onların haklarını koruyan ve ihtiyaçlarını gideren bir yöneten vardır. Buna da felsefi düşüncede “geleneğin otoritesi” denilmektedir.

İnsan, yaratılışı gereği güç, makam veya vasıf itibari ile üstün olana boyun eğme. Dolayısıyla olumsuz anlamda da olsa, sonuç itibarıyla burada bir üstünlük, bir galibiyet söz konusudur. Doğumuyla birlikte güçlü olmanın, güç ve iktidarı elinde bulundurmanın her yönüyle topluma ve dolayısıyla bireye hâkim olduğu ve yönlendirdiği bir ortamda büyüyen bireyler, böyle bir ortamın gerektirdiği biçimde şekillenirler. Artık itaat onlar için bir gereklilik, zorunluluk olup, yaşamın gereği haline gelmiştir. Birey kendini itaat ettiği kişinin gücü kadar güçlü, onun akli kadar akıllı görmeye başlar. Onun var oluşu bireyin var oluşuyla eş değerdedir. İtaatkarlığı, kişiyi yaptığı işin bir parçası haline getirir ve kendini güçlü hissetmesine neden olur. Onun adına karar verildiği sürece kişi hata yapmaz (Fromm, 2001). Doğumundan itibaren birey daima birilerinin gölgesinde yaşamaya, onların koruması altında hayatını idameye alıştırdığı için yapacağı işlerde ferdi hareketlilikten çekinmektedir. Her zaman birilerinin korumasına, birilerinin denetimi altında hareket etmeye kendisini zorunlu hissetmektedir. Bu nedenle de yetiştirme tarzı, inancı ve toplumsal gelenekleri, kişinin itaatini zorunlu hale getirmektedir. Birey itaatsizliğe yönelme durumunda kendisinin yalnız kalacağını, toplumdan soyutlanacağını ve hiçbir şeyde başarılı olamayacağını düşünmektedir. Bu ve bunun gibi birçok etken bireyi itaate zorunlu kılmaktadır. Bütün bunlarla birlikte itaatsiz davranmaya cesaret etmenin bu denli zor oluşunun bir başka nedeni de insanlık tarihi boyunca itaatın bir erdem, itaatsizliğin ise suç olarak tanımlanmasıdır (Fromm, 2001). Dolayısıyla toplumsal bir değer olarak itaat, toplumun beklenti ve normlarının ihlal edilmesi ya da başkalarına zarar verme olasılığı bulunan dürtü, eğilim ve eylemlerin sınırlandırılması ile yakından ilgilidir. İtaat toplumsal düzenin ve kişiler arası etkileşimin sağlıklı bir şekilde

sürdürülmesine hizmet ederek muhalif eğilimleri engeller (Emre, 2015, s. 335) ve böylece de toplumsal düzen ve huzuru sağlamada etkili olur.

Her durumda, kültürel normlar değerlerden aldıkları güç sayesinde bireyden daha ciddi bir itaat ve bağlılık talep eder (Üye, 2010, s. 25). Değerler mikro ve makro anlamada kavramlar olup, bireyin ihtiyaçları ile toplumsal yaşamın taleplerini uzlaştıran içselleştirilmiş standartlardır. Kültürel yaşam gibi makro düzlemde ise değerler toplumsal yaşamla bütünleşmeye olanak veren paylaşılan anlamları anlatmaktadır (Parashar, Dhar ve Dhar, 2004'den aktaran Balcı ve Yelken, 2010). Niçin insan itaat etmeye bu denli eğilimli ve itaatsiz olmak niçin kendisi için bu denli güç? Çünkü kolay bir yaşam her zaman tercih edilendir. Oysaki tek başına yani kendi kendini idare etme, kararlarını kendi verip uygulama zahmet gerektiren bir iştir (Fromm, 2001). Kendi adına karar veren, uygulayan güçler varken bireyin bu zor ve zahmetli şeylerle uğraşmasına gerek yoktur. Zaten bu kadar zor şeylerin altından da bireyin kendi başına kalkması neredeyse imkânsızdır. Karar vermek ve bu kararları uygulama alanına geçirmek üstün vasıfları olan kişi ya da kurumların işidir. Bunlar yani bu üstün kişi ve kurumlar, bireyin arkasına sığınacağı üstün birer güçtür. Çünkü bu güçler (devlet, din, kamuoyu) bireyin yaşadığı toplumun vazgeçilmezleridir. Bu vazgeçilmezler birey için varlık nedenidir. Birey hep birilerine bağımlı yetişmiştir. Bu bağımlılık bağımlı olunanların güvencesiyle pekişerek birey hayatının rahat ve huzurlu olmasına neden olmuştur. Başka bir ifadeyle; bu durumdaki birey, birçok konuda kendisine düşen sorunların çözümünü başkalarına havale ettiği için, onun bu tür konulara kafa yormasına gerek kalmamaktadır. Birey için önemli olan kendisini güvende hissetmedir. Rahat ve de huzur içgüdüleri onu hep bağımlılığa yatkın kılmıştır. Bu durum bir noktada itaati kendiliğinden ortaya çıkarmaktadır.

İtaatin ortaya çıkışındaki bir başka neden de korku ve kaygıdır. Bu durumda ortaya çıkan itaat sadece dıştan gösterilen bir itaati sergilemektedir. Aslında bu tür itaatin altında saklı olarak duran bir düşmanlık da söz konusudur. Bu tür durumlarda korku ve kaygı uyandıracak ortam kaybolduğunda gizli kalan duygular ortaya çıkabilmekte hatta fiiliyata dönüşebilmektedir. Böyle bir durumda otoritenin otoritesi de geçicidir, temelsizdir. Falih Rıfkı Atay'ın hatıralarında (Zeytin Dağı) anlattığı şu örnek korkuya dayalı otoriteye iyi bir temsil oluşturmaktadır. "... yollarda sarı ve zayıf halk selam duruyor. Bir gün kurmay başkanı bana demişti ki: Suriye'de ne kadar temelsiz olduğumuzun en iyi misali nedir, bilir misin? Yüzüne baktım. Şu sekiz yaşındaki çocuğun korkudan, bana selam duruşu (Atay, 2001) sözleri, korku ile oluşturulan itaatin, korkuyu ortaya çıkaran unsurlar ortadan kalkınca yerini başka duygulara bırakacağını göstermektedir.

2. DİN VE İTAAT

İtaatin ilk kaynağı ve bütün itaatlerin meşruiyet delili vahye dayandırılmış olmasıdır (Ağırman, 1995). Tanrı, insanlara peygamberleri vasıtasıyla vahiyler göndermek suretiyle ibadetlerinin şeklini, onların kendisine karşı itaatini bildirerek iman etmelerini istemektedir. İman, iradeye bağlıdır. Zorla, iradi olarak yapılmayan iman bu nedenle geçerli olamayacağı düşünülmektedir. Zira iman kelime anlamında da gönülden bir tasdik ve kabul ediş vardır. İman, gönülden onaylama, itaat de bunun uygulama alanına çıkmasıdır. İmandaki bilerek ve gönüllü olarak teslim oluş, insanın iç dünyasında cereyan eder. İtaat ise, bu içten gelen boyun eğişin dış dünyada ki yansımasıdır (Bayraktar, 1999). İnançlar, kişiye Tanrıya ibadeti bir görev olarak sunar. İnsanın bu görevi yerine getirmesindeki amaç, görev sonucunda kazanılacak mükâfattır. Mükâfatın büyüklüğü ise, Tanrıya karşı yapılan ibadetin fazlalığıyla ve O'na karşı sonsuz itaatle de orantılıdır. Bu açıdan bakıldığında ilahi dinlerde de itaatle ilgili önemli veriler bulunmaktadır. Bu kapsamda, ilahi dinlerde itaat konusunun ele alınışı aşağıdaki gibi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.1. Yahudilik'te İtaat

Yahudilik ilahi kaynaklı ilk din olarak karşımıza çıkmaktadır. Oluşum ve gelişme süreci dikkate alındığında bu dinin bir ahit dini olduğu anlaşılmaktadır. Ahit ise karşılıklı olarak iki tarafın ve özellikle de güçlü olan tarafın yani Tanrı Yahve (Yehova)'nin koymuş olduğu kurallar bütünüdür. Bu açıdan bakıldığında Tanrı Yahve İsrail Oğullarına ahit kurallarından en önemlisi olan “sünnet olma” şartını getirmiştir (Tekvin, 17: 10-27). Tanrı tarafından İsrail Oğulları ile yapılan anlaşmanın ilk şartı olan “sünnet” uyulması gereken kesin kuraldır ve Tanrı tarafından dikte edilmiştir. İsrail Oğulları buna uymak zorundadır. Aksi halde İsrail Oğulları ile Tanrı arasında yapılan anlaşmanın bozulacağı ifade edilmektedir (Tekvin, 17: 12-14). Özellikle Yahudi toplum ile Tanrı Yahve arasında yapılan anlaşma mutlak bir anlaşma değil, şarta bağlıdır. Yani Tanrı Yahve'ye itaat şarttır. Eğer İsrail Oğulları buna karşı çıkarlarsa Tanrı tarafından cezalandırılmakla karşı karşıya kalacaklardır ki Yahudi tarihinde bununla ilgili birçok örnekler bulunmaktadır.

Yahudilikte itaat önemli bir kavramdır. Bu kavram Tanrının koymuş olduğu ve Yahudilerin uymakla yükümlü olduğu kurallarla doğru orantılıdır. Bu kurallar Yahudi kutsal kitabı “Tanah'ta” (Tevrat) belirtilen kurallar olup kaynağı vahiydir. Özellikle Yahudilikteki “seçilmişlik” düşüncesi de itaat ile doğrudan ilişkilidir. Çünkü Yahudilerin seçilmiş bir topluluk olması da emir ve yasaklara uyma şartına bağlanmıştır. Bu şart ise Tanrının sözünün dinlenmesi, doğru olanın yapılması, buyruklara kulak verilmesi ve bütün kurallara uyulması ile ilişkilidir. Tanah'da Yahudiler, Tanrının koymuş olduğu kurallara uydıklarında diğer toplulukların karşılaştıkları sıkıntılar ile

karşılaşmayacakları belirtilmektedir. Eğer Yahudiler Tanrı'nın koymuş olduğu kurallara uymazlarsa, Tanrı Yahve tarafından cezalandırılacaklardır (Çıkış, 15: 26; 19: 5; 23: 22).

Yahudilikte inanç bağlamında en önemli hususlardan bir tanesi Tanrı Yahve'ye kesin olarak inanmaktır ve sadece O'na tapınmak ve itaat etmek anlamındadır. Bu aynı zamanda başka ilahlara tapmama anlamına da gelmektedir. Bu konu ile ilgili olarak Yahudi Kutsal Kitabında özellikle vurgu yapılmaktadır (Çıkış, 20: 5, 34: 14; Tesniye, 5: 9, 7: 16, 28: 14; II. Krallar, 17: 37; Mika, 5: 13). Özellikle Yahudiliğin temelini teşkil eden "On Emir" ile ilgili olarak Tanrı Yahve kesin kurallar koymuş ve bu kurallara uyulmasını istemiştir (Tesniye, 5: 6-21).

Tanrı, insanın kendi sözünü dinlemesini öne çıkarmıştır. Bunun en güzel örneği; Âdem ve Havva'nın cennetten kovulması olayıdır. Âdem ve Havva yasak meyveden yememeleri konusunda uyarılmış fakat onlar Tanrının bu emrine uymamışlardır. Bu sebeple her ikisi de cezalandırılmış ve Cennetten kovulmuşlardır. Bu ceza sadece Cennetten kovulmakla kalmayıp beraberinde başka cezaları da beraberinde getirmiştir. Bu sebeple Âdem yiyeceğini topraktan çıkarmak zorunda kalırken, Havva ise doğum acısı çekmek, erkeği arzulamak ve erkeğin kendisine hâkim olması şeklinde cezalandırılmıştır (Tekvin, 3: 2-19).

Yahudilikte erkek (baba)'in aile üzerinde hâkim güç olduğu bilinmektedir. Bu güç erkeğin sorumluluğunu gerektirdiği gibi, onun çeşitli haklarını da beraberinde getirmektedir. Baba oğluna kız seçebilme, kızını kendi istediği birine verebilme ve cariye olarak satabilme haklarına sahiptir (Çıkış, 21: 7; Ünal, 1998, s. 43-47).

2.2.Hristiyanlık'ta İtaat

İlahi kaynaklı olarak karşımıza çıkan diğer bir dinde Hristiyanlıktır. Hristiyanlık kavram olarak, Grekçe "Christos (hıristos)", İbranice "Meşiah (yağlanmış)", Latince "Cristus" yani Mesih kelimesinden çıkmıştır. Hristiyan kavramı ise "Mesihe bağlı olan" anlamına gelmektedir. Bu dinde de Yahudilikteki ahit anlayışına benzer bir ahit anlayışı bulunmaktadır (Küçük, Tümer ve Küçük, 2009, s. 348; Erbaş, 2004, s. 11-12; Sarıkçıoğlu, 1999, s. 247; Polat, 2011, s. 216).

Buna göre Tanrı, ilk insandan beri insanlığı asli günahtan kurtarmak için onların hayatlarını düzenleyecek bazı yasalar vererek, çaba sarf etmiştir. Bu çabanın neticesi olarak Tanrı, Oğlu aracılığıyla insanlarla yeni bir anlaşma yapmış ve bunu İsa'nın çarmıhtaki akan kanıyla onaylamıştır (Katar, 2009, s. 81).

Hristiyanlıkta itaat, kurtuluş öğretisi ile doğrudan ilgilidir. Kurtuluş Hristiyanlar için asli günahtan kurtularak ilahi hayata iştirak etmektir. Bu

iştirak Mesih'e iman etmekle mümkündür. Bu da kişinin cennette Tanrı katına ulaşması, tanrısal yaşamı ve mutluluğu paylaşması anlamına gelmektedir. İman ise İsa'ya tam olarak imandır. Onun ortaya koyduğu doğruları kabul etmek, emirlere uymak ve yasaklardan kaçınmaktır (Polat, 2008, s. 134). Bu açıdan bakıldığında Mesih'e iman etmeyen biri Asli Günahtan ve ölümden kurtulamaz. Asli Günah ise Âdem ve Havva'nın cennette işlemiş oldukları ve insanlara sirayet eden bir günahdır. Bu günahtan Tanrı, İsa'nın şahsında kendini çarmıha gererek, kendine kadar olan bütün insanları kurtarmış, kendisinden sonra gelen insanların da vaftiz olarak asli günahtan kurtulacaklarını ifade etmiştir (Markos, 16: 16; Elçilerin İşleri, 2: 38; 22: 16; Katar, 2009, s. 80).

Hristiyanlıkta Tanrının emirlerine kesinlikle uyulması gerektiği, bunlardan adam öldürme, zina etme, hırsızlık yapma, yalan yere şahitlik etme, anne ve babaya saygı göstermeme, komşuyu sevmeme gibi alışkanlıklar ve davranışlar hep kötü ve çirkin sayılmıştır. Eğer bir Hristiyan tarafından bu davranışlar yapılırsa, yasanın çiğneneceği ifade edilmiştir (Matta, 10: 19; Matkos, 19: 18-19; Luka, 18: 20; Romalılara Mektup, 13: 9; Yakubun Mektubu, 2: 11). Bu cümleden hareketle Hristiyanlıkta Tanrının emirlerine tam olarak itaat etmek gerektiğini söylemek mümkündür. Tanrıya karşı işlenen suçların bağışlanma aracı, yine Tanrı tarafından bağışlanılmasını dilemektir (Matta, 6: 12; Luka, 11: 4). Zaten insanlar suç işledikleri takdirde eğer Tanrıdan af dilemezlerse, Tanrı tarafından cezalandırılacaklardır (Selaniklilere 1. Mektup, 4: 6).

Hristiyanlıkta insanlar arasında hiçbir farkın olmadığı, hatta kadın ve erkek arasında eşitsizlik anlamında bir ayrımın olmadığı, kadının erkekten erkeğin kadından bağımsız olamayacağı belirtilse de (Galatyalılara Mektup, 3: 28; Korintoslulara 1. Mektup, 11: 11-12) erkeklerin kadınlardan daha öncelikli olduğu ve daha üstün olduğu ifade edilmektedir (Korintoslulara 1. Mektup, 11: 8-9). Buna göre kadın erkeğin otoritesine boyun eğmelidir. Çünkü kadının kocası sağ olduğu müddetçe ona bağlı olması gerektiği (Romalılara Mektup, 7: 2; Koleselilere Mektup, 3: 18) ve kadının başının erkek olduğu Hristiyan kutsal kitabında özellikle vurgulanmaktadır (Korintoslulara 1. Mektup, 11: 3; Ünal, 1998, s. 100-103).

2.3.İslam'da İtaat

İslam inancında Allah'a karşı itaat ve itaatin sonucu ibadet, öbür dünya için gereklidir. İbadet bir itaat davranışıdır. Sözlük anlamından da anlaşıldığı gibi insan hayatını düzenlemek ve olgunlaştırmak hedeflenmektedir. Ancak ibadet, itaatten daha güçlü, kuvvetli boyun eğme, tamamen kendini verme, serilme anlamı içermektedir (Bayraktar, 1999).

İslam inancında, insanların hayatlarını düzenleyen kurallar, Kur'an'da açıkça belirtilmiştir. Kur'an'da Allah'a itaatin geçtiği ayetlerde Peygambere

itaat de geçmektedir. Allah'a itaatin temel şartının Allah'ın elçisine itaat olduğu ifade olunur. Her kim Resüle itaat etmiş olursa, elbette ki Allah'a da itaat etmiştir (Nisa, 80). Allah'a itaat, onun emirlerine ve hükümlerine boyun eğmek olması nedeniyle bu emirleri insanlara ulaştıran ve açıklayan kişi olan Peygambere itaat, Allah'a itaat ayetleriyle birlikte zikredilmiştir (Bayraktar, 1999).

Peygambere itaatin Allah'a itaat olduğu İslam inancında, Peygamberden sonra O'nun halifelerine, onlardan sonra ise halifelerin temsilcilerine şeklinde takip edilen bir silsile devam etmektedir. İslam inancına sahip insanların da bu inanç çerçevesinde âlimlere itaati, dini bir emir olarak algılamaları durumu ortaya çıkmaktadır. Önceki dönemlerde devlet yöneticileri âlim olarak algılandığı için devlet yöneticilerine de itaat dini bir görev gibi algılanmıştır. Bu alışkanlık zamanla her konuda olduğu gibi gelenek haline gelerek devam etmiştir. Halk, devlet adamlarına kayıtsız itaati dini bir görev, bir ibadet olarak görmüştür. Devlete ve devlet büyüklerine karşı gelmek, inançsızlık ya da günah olarak algılanmıştır. Halkın bu hassas ve çoğunlukla da cahillikten kaynaklanan yanlış duygularının, kendini din adamı yerine koyan kişilerce sömürülmesini de beraberinde getirmiştir.

Kur'an, Allah'a kulluktan sonra anne ve babaya itaate ikinci derecede yer vererek onların önemini zikreder ve hatta onlara karşı takınılacak tavrın genel hatlarını da belirtir. Anne ve babaya karşı tutum ve davranıştan bahsedilirken, onlara sadece, kişiyi Allah'a şirk koşmaya yönlendirme durumunda, itaat edilemeyeceğini vurgular (Ertürk, 1997). Dini emirlerin yerine getirilmesi amacıyla çocuklara daha ilk yıllardan itibaren anne-babaya dolayısıyla büyüklere itaat etmeleri hep vurgulanmaktadır. Çocukların, iyi çocuk, istenilen, kabul görülen biri olmaları, ana-babaya ve de diğer büyüklere karşı itaatkârlığıyla da ölçülür olmuştur. Bu dünyadan çok ahiret hayatının ön plana çıkarıldığı bir anlayışla İslamı yaşamaya çalışmak öğütlenmiştir. Bu dünya, ahiret hayatı için bir imtihandır. Geçici olan dünyada sonsuzluk için sınavı başarmak önemlidir. Bu nedenle, bu dünyada uyulması istenen kurallara ne kadar iyi uyulursa diğer tarafta rahat ve mükafaat o derece fazla olacaktır. Dolayısıyla itaatin ahiret hayatında vadedilen mükâfata kavuşmak için gerekliliği bireylerde itaati zorunluluk haline getirmektedir. Bu dini emirler geleneklerle de desteklenerek konunun daha iyi pekişmesi sağlanmıştır.

3. SONUÇ

Faklı tanımlamalara konu olan itaat, bireyin insan olma özelliğinin gereğidir. İtaatin varlığı ya da hissedilmesi ilk insanla birlikte başlayıp devam etmekte ve insanlığın sonuna kadar da devam edeceği muhakkaktır. Çünkü birey toplumsal bir varlıktır. Toplumsal bir varlık olma ya da toplu halde yaşama, bazen kendiliğinden bazen de dışarıdan bir etkiyle itaati

ortaya çıkarmaktadır. İtaatin ortaya çıkmasında birçok faktörle birlikte din önemli bir öge olarak etkilidir. Bu açıdan itaat ve din kavramı birbiriyle doğru orantılı olarak görülebilir. Nitekim insanlık tarihi dikkate alındığında özellikle de ilahi dinlerde (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam), itaat kültürünün ön plana çıktığı görülmektedir.

Toplumsal açıdan bakıldığında, geçmişten günümüze toplumsal yaşamda itaat kültürünün göz ardı edilmediği bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü insanın sosyal olma özelliği toplu yaşama zorunluluğunu birlikte getirmektedir. Bu da toplumsalın belli kurallar çerçevesinde yürütülmesini gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla din ve kültürel gelişme toplumsal yaşam üzerinde önemli bir etki ve yaptırım gücüne sahiptir. Bu durum da itaat olgusunu beraberinde getirmektedir. Fakat itaat; toplumsal yaşamın özelliği gereği farklı toplumlarda farklı zamanlarda farklı algılanmış ve toplumsal yaşama uyarlanmıştır.

İtaat olgusu otorite olgusuyla yakından ilişkilidir. Birinin varlığının diğerinin ortaya çıkmasında etkilidir. Otorite kültürü de itaat kültürünü etkilemektedir. Bu bağlamda otorite kültürünü anlamadan itaat kültürünü anlamamanın mümkün olamayacağı söylenebilir. Bundan sonraki yapılacak çalışmaların, yukarıdaki çerçevede otorite olgusu ile ilişkilendirilmesinin otorite ve itaat ilişkisini anlamada etkili olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Atay, F. R. (2001). *Zeytin Dağı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Balci, F. A. ve Yelken, T. Y. (2010). İlköğretim Öğretmenlerinin Değer Kavramına Yükledikleri Anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, (39), 81-90.
- Bayraktar, L. G. (1999). *Kur'anı Kerim'e Göre Hz. Peygambere İtaat*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çifçi, O. Z. (2014). Devlete İtaatin Sınırlarını Dine Göre Belirleyen Farklı Kültürlerden İki Eserin Karşılaştırması. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9 (5), 591-606.
- Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Emre, Y. ve Yapıcı, A. (2015). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Vatandaşlarının Değer Yönelimleri. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10 (2), 329-350. DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7764>
- Erbaş, A. (2004). *Hristiyanlık*. İstanbul: İnsan Yayınları.

- Ertürk, R. (1997). *Hz. Peygamber'in Sünnetinde İtaat Kavramı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fromm, E. (2001). *İtaatsızlık Üzerine*. (A. Sayın, Çev.). İstanbul: Kariyer Yayıncılık.
- Hançerlioğlu, O. (1967). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Hançerlioğlu, O. (2000). *İslam İnançları Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İncil (Müjde)*. (1995). İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları.
- Katar, M. (1999). Hıristiyanlık. M. Katar, (Ed), *Dinler Tarihi* içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kitab-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit*. (1997). İstanbul: OHAN Matbaacılık.
- Kuçuradi, İ. (1999). *Nietzsche ve İnsan*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Küçük, A., Tümer, G. ve Küçük, M. A. (2009). *Dinler Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi,
- Munziriddin, A. (1995). Kur'an'da Anahtar Siyasi Kavramlar. (K. Güleçyüz, Çev.). *İslam'da Siyaset Düşüncesi* içinde. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Polat, B. (2008). *Evanjelik Bir Hareket Metodist Kilisesi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Polat, B. (2011). Evanjelizm ve Türkiye. *Türk Yurdu*, 3 (292), 216-223.
- Sami, Ş. (2010). *Kamus-u Türki* (Osmanlı Türkçesi Tıpkıbasım). İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Sarıçioğlu, E. (1999). *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*. Isparta: Kardelen Kitabevi.
- Ünal, A. (1998). *Yahudilik'te Hıristiyanlık'ta ve İslam'da Evlilik*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Üye, S. (2010). Kültürel Savunma: Kavram ve Argümanlar. *Ankara Barosu Dergisi*, 68 (3), 23-46.